Redacțiunea, Administrațiunea și Tipografia:
BRAȘOVU, piața mare, Târgulŭ Inului Nr. 30.
Scrisori nefrancate nu se primescŭ. Manuscripte nu se retrimitŭ.

Birourile de anunciuri:
Brașovŭ, piața mare, Târgulŭ Inului Nr. 30.

Inserate mai primescŭ în Viena *R. Mosse, Haasenstein & Vogler (Otto Maas), H. Schalek, Alois Herndel, M. Dukes, A. Oppelik, J. Danneberg;* în Budapesta: *A. V. Goldberger, Eckstein Bernat;* în Frankfurt: *G. L. Daube;* în Hamburg: *A. Steiner.*
Prețulŭ inserțiunilorŭ: o seriă garmond pe o colónă 6 cr. și 30 cr. timbru pentru o publicare. Publicări mai dese după tarifă și învoială.
Reclame pe pagina a III-a o seriă 10 cr. v. a. séu 30 bani.

GAZETA TRANSILVANIEI.

ANULU LVI.

„Gazeta“ ese în fiă-care ḑi

Abonamente pentru Austro-Ungaria.
Pe un anŭ 12 fl., pe șése luni 6 fl., pe trei luni 3 fl.
N-rii de Duminecă 2 fl. pe anŭ.

Pentru România și străinătate:
Pe unŭ anŭ 40 franci, pe șése luni 20 fr., pe trei luni 10 fr.
N-rii de Duminecă 8 franci.
Se prenumĕră la tóte oficiele poștale din întru și din afară și la dd. colectori.

Abonamentulŭ pentru Brasovŭ:
a administrațiune, piața mare, Têrgulŭ Inului Nr. 30 etagiulŭ I.: pe unŭ anŭ 10 fl., pe șése luni 5 fl., pe trei luni 2 fl. 50 cr. Cu dusulŭ în casă: Pe unŭ anŭ 12 fl., pe 6 luni 6 fl., pe trei luni 3 fl. Unŭ esemplarŭ 5 cr. v. a. séu 15 bani. Atâtŭ abonamentele câtŭ și inserțiunile suntŭ a se plăti înainte.

Nr. 189. Brașovŭ, Vineri, 27 Augustŭ (8 Septemvre) 1893.

Cum și-a resolvatŭ problema procurorulŭ din Clușiu.

III.

Brașovŭ, 26 Augustŭ v.

„Póte sĕ-și închipuéscă cineva „o nisuință *mai naturală, mai motivată* „și *mai îndreptățită* în sentimentele „acelei societăți române, care vrea „sĕ ocrotéscă pe frații sĕi asupriți, „decâtŭ ocrotirea intereselorŭ națio„nale ale acelorŭ frați, cari suntŭ „espuși nimicirei, deórece acésta „ocrotire o pretinde nu numai co„munitatea de rassă, ci și unŭ inte„resŭ mai înaltŭ, mai nobilŭ și mai „generalŭ, adecă umanitatea?“

Vorbărețulŭ procurorŭ ungurescŭ pronunțândŭ în foculŭ discursului sĕu aceste cuvinte, și-a tăiatŭ însuși crénga de sub picióre, căci cu tóte că a înțelesŭ în pasagiulŭ citatŭ numai pe Românii din Basarabia, cari după elŭ arŭ fi cu totulŭ părăsiți de „Ligă“, elŭ nu va puté nega, că aceeași „naturală“, „motivată“ și „îndreptățita“ nisuință de-a ajuta fraților asupriți este la locŭ ori și unde s'ar afla conaționali, cari sĕ fiă espuși nimicirei naționale.

Întrebarea este numai că óre Românii aflători sub stăpânirea ungurĕscă suntŭ ori nu și ei amenințați în esistența lorŭ națională?

Procurorulŭ a susținutŭ că n'ar fi amenințați, că ar fi „cei mai liberi Români“, dér n'a putută dovedi acésta cu nimicŭ și nici n'a fostŭ în stare sĕ-o dovedéscă.

Totŭ ce a adusŭ înainte despre cele 94 procente dintre Români, cari nu cunoscŭ limba statului; despre „sutele“ de comune, cari au fostŭ maghiare și s'au romanisatŭ; despre aceea, că Românii nu cunoscŭ limba statului și nu vorŭ sĕ o învețe, ba sĕ opunŭ lățirei ei; despre faptulŭ, că se mai află ici colo și funcționari de naționalitate română pe la tribunale și prin administrație; despre scutulŭ și ajutorulŭ, ce l'ar primi biserica română dela statŭ; despre cele multe șcóle poporale, ce și le-au înființatŭ Românii din *propriele lorŭ mijlóce;* despre cele patru gimnasii române; despre persecuțiunea pressei române, care ar fi neînsemnată în raportŭ cu persecuțiunile din alte țĕri; despre raporturile diferite de posesiune, cari ar motiva legea deosebită electorală pentru Ardealŭ și despre modulŭ cum s'ar fi făcutŭ la noi împroprietărirea țĕranului în condițiuni mai avantagióse ca în România — tóte acestea, ḑicemŭ, nu dovedescŭ absolutŭ de locŭ, că Românii din Transilvania, Bănatŭ și Țéra ungurĕscă n'ar fi amenințați în interesele lorŭ de viéță naționale, ci din contră suntŭ numai de natură a susține și mai multŭ gravaminele lorŭ îndreptățite, cărora le-a datŭ espresiune viuă și „Replica“ tinerimei nóstre.

Căci bine sĕ luămŭ aminte. Décă din peste trei milióne de Români supuși stăpânirei unguresci 94% nu vorbescŭ și nu cunoscŭ limba maghiară; décă ei au forța de-a romanisa chiar sute de comune maghiare; décă însuși d-lŭ Jeszenszky recunósce necesitatea ca sĕ nu fiă eschiși dela funcțiunile publice; décă biserica română este unŭ factorŭ, de care statulŭ trebue sĕ țină sémă, și décă acestŭ poporŭ românŭ aduce jertfe atâtŭ de imense susținîndu-și 3700 scóle poporale din propriele sale mijlóce pe lângă darea cea grea ce-o plătesce statului și din care nu i-se reîntórce nimicŭ pentru cultura sa națională — atunci, credemŭ, este destulŭ de clarŭ și de limpede doveditŭ, că acestŭ poporŭ este o individualitate puternică națională, care pentru ca sĕ esiste și sĕ se desvólte are necesitate de-o mare porțiune de libertate și de drepturi naționale.

Acésta libertate și aceste drepturi însĕ nu potŭ fi înlocuite prin impunerea și lățirea cu forța a limbei și a culturei maghiare. Cu alte cuvinte, printr'unŭ regimŭ artificialŭ care ocrotesce numai interesele de rassă ale nației domnitóre, nu se potŭ ocroti totodată și interesele naționale ale poporului românŭ. Și décă vomŭ avé în vedere restricțiunile sistematice, constante și totŭ mai mari, cu cari acestŭ regimŭ tinde a împiedeca cultivarea și lățirea limbei și a culturei române, pe conta cultivării și lățirei „limbei statului“; décă vomŭ considera, că toți aceia, cari se opunŭ acestorŭ restricțiuni în apĕrarea intereselorŭ naționale ale poporului românŭ, sunt declarați de „trădători de patriă“ prigoniți și bătuți cu pietrii ca la Turda și Oradea-mare: atunci întră în deplină vigóre și pentru Românii din Transilvania și Ungaria, ceea ce a susținutŭ d-lŭ Jeszenszky față cu Românii din Basarabia și nu 600,000, ci peste 3,000,000 de Români suntŭ espuși nimicirei naționale.

Eată-ne așadĕră amenințați de același periculŭ de desnaționalisare, la care d-lŭ procurorŭ susține, că au ajunsŭ Românii, basarabeni și eată că se ivesce casulŭ prevĕḑutŭ de elŭ, ca conaționalii noștri liberi sĕ nisuéscă a ne ocroti interesele naționale amenințate, nisuință „naturală“, „motivată“ și „îndreptățită“, dictată chiar de „unŭ interesŭ mai înaltŭ, mai nobilŭ și mai generalŭ alŭ umanitĕții“.

Își póte închipuì cineva o esplicare mai firéscă, mai clară și mai convingĕtóre a înființării „Ligei“ și a scopului, ce'lŭ urmăresce ea în ocrotirea intereselorŭ de cultură ale Românilorŭ asupriți?

Dér problema procurorului din Clușiu nu a fostŭ de-a ajunge la o limpeḑire a cestiunei, care a produsŭ atâta amărăciune între Români și Unguri. Scopulŭ lui a fostŭ de a lingușì pasiunile șovinismului maghiarŭ, a căruia escese contra intereselorŭ naționale ale Românilorŭ au produsŭ acea reacțiune în spiritele fraților noștri de dincolo, care a datŭ acum doi ani nascere „Ligei“; suspițiunile și învinuirile lui contra nóstră și a fraților noștri au intențiunatŭ numai a susține și mai departe domnirea acelorŭ „instincte plebeice“ a acelei „canaillocrații“ despre care ne vorbea mai deunăḑi „P. Lloyd“, domnirea acelui șovinismŭ escesivŭ și violentŭ, pentru care „patriotismulŭ este una cu intoleranța“ și „zelulŭ naționalŭ este sinonimŭ cu pofta de persecuțiune.“

Naturalŭ, că vrêndŭ a câștiga o „victoriă“ șovinismului militantŭ, procurorulŭ Jeszenszky a trebuitŭ sĕ ignoreze cu totulŭ trecutulŭ, faptele istorice și stările reale și sĕ-și creeze cu ajutorulŭ fraselorŭ stereotipe ale apostolilorŭ maghiarismului violentŭ unŭ sistemŭ de suspițiunări la adresa tuturor Românilorŭ, tractândŭ în modulŭ celŭ mai frivolŭ și îngâmfatŭ cestiunile cele mai vitale pentru statul ungarŭ, vorbindŭ cu disprețŭ despre nisuințele legale ale Românilorŭ pentru egala îndreptățire națonală și pentru autonomia Ardealului, nisuințe cari nu potŭ fi delăturate nici cu-o sută de procese de pressă, ci numai cu unŭ regimŭ de dreptate și de libertate.

Décă procurorulŭ din Clușiu cu aderenții sĕi credŭ, că acesta și-a resolvatŭ „strălucitŭ“ problema, este o părere a lorŭ. Părerea nóstră însĕ este, că elŭ prin vorbirea sa de acusațiune violentă, îngâmfată și rabulistă a făcutŭ celŭ mai rĕu serviciu statului ungarŭ și chiar intereselorŭ bine înțelese ale maghiarismului.

Voci asupra procesului pentru „Replică“.

„Rumänische Correspondenz“ din Bucuresci, care primesce informațiuni din cercurile guvernului românŭ, scrie din incidentulŭ procesului pentru „Replică“ în nr. sĕu dela 2 Sept.:

Simpatia diferitelorŭ naționalități pentru sórtea conaționalilorŭ lorŭ înafară de propriulŭ lorŭ statŭ este nu numai fórte îndreptățită, ci și pretutindenea usuată.... Francesii, Italienii, Germanii séu alte națiuni s'ar uita cu consternare la acela, care ar voì sĕ le dispute dreptulŭ de a arăta o asemenea simpatiă séu de a-i da espresiune.

Totŭ asemenea Românii, cari trăiescŭ în regatulŭ României, au cea mai mare îndreptățire de a se interesa de sórtea conaționalilorŭ lorŭ, și de-a urmări cu atențiune și cu viuă simpatiă acele străduințe, prin cari Românii locuitori sub sceptrulŭ ocrónei ungare nisuescŭ a dobêndi acea posițiune, pe care a precisat'o Dr. Rațiu într'o scrisóre către „Norddeutsche Allg. Ztg“. și publicată de acésta.

Faptulŭ, că guvernulŭ ungurescŭ a cassatŭ ordinulŭ de oprire alŭ conferenței din Sibiiu și a concesŭ ținerea ei, a fostŭ făcutŭ și în România cea mai bună impresiune și a delăturatŭ neliniștirea de care erau coprinse spiritele. Se credea în genere, că acéstă concesiune de-a se ținé conferența este unŭ semnŭ, că în cercurile competente ale Ungariei începe a rĕsbi părerea, că pentru mișcarea națională a Românilorŭ transilvăneni suntŭ motive îndreptățite, pe cari nu le potŭ ignora pentru durată, și cumcă o discusiune publică mai ușorŭ póte afla calea, pe care tóte partidele ar puté s'ajungă la unŭ resultatŭ după putință mulțumitorŭ.

Se pare însĕ, durere, că în acéstă privință lumea aici s'a datŭ unei amăgiri, căci arestarea în Predealŭ, escortarea la Clușiu, procesulŭ și condamnarea lui Aurelŭ Popoviciu dovedescŭ, că *nu póte fi vorba de o pdrere și judecare mai conciliantă și mai corĕspunḑĕtóre împrejurărilorŭ din partea Ungurilorŭ și că o soluțiune a acestei cestiuni încurcate între marginele acestui statŭ de naționalități încă e departe de resolvarea ei.*

Afacerea însĕ nu este nicidecum de așa, ca sĕ intereseze numai pe statulŭ ungarŭ, *din contră ea trece deja, pentru legătura ei cu cestiunea orientală, pe terenulŭ internaționalŭ* și câștigă prin acésta unŭ viu interesŭ pentru toți aceia, cari stăruescŭ pentru susținerea păcii europene. Din acéstă parte se va recunósce fără îndoiélă, că în fața multiplelorŭ interese, ce se încrucișéză aici, este la loculŭ ei órecare considerațiune, și că nici decum nu póte fi consultŭ de a vătăma, fără necesitate, simțulŭ naționalŭ și a nu ținé nici unŭ contŭ de opiniunea publică.

Décă Ungaria se crede în dreptŭ de-a procede în propria țéră astfelŭ în cestiunea naționalităților, cum procede, tocmai cu considerare la situațiunea póte nu destulŭ de clară și sigură internațională, nu 'și va aroga nimeni dreptulŭ de-a face obiecțiuni, dér totuși va deștepta temeri la celelalte puteri ale alianței de pace și li-se va păré fórte bătĕtorŭ la ochi, décă din partea ungurĕscă se ridică fără nici o necesitate suspițiuni în contra unui statŭ amicŭ, care până acuma a procedatŭ într'unŭ modŭ atâtŭ de corectŭ, încâtŭ chiar ḑiarele unguresci, în acéstă privință supersensitive, n'au pututŭ afla nimicŭ ce ar fi pututŭ sĕ fiă esploatatŭ în contra cercurilorŭ conducĕtóre ale României.

Este unŭ lucru cunoscutŭ, că guvernulŭ românŭ a luatŭ o posițiune atâtŭ de corectă, încâtŭ trebue sĕ se recunóscă din tóte părțile, că a ținutŭ sémă în totŭ chipulŭ de posițiunea, ce-i este indicată țĕrii prin starea lucrurilorŭ și prin raporturile internaționale. Nu se póte destulŭ accentua câtă silință și-a datŭ ministrulŭ de esterne, d lŭ Alexandru Lahovary, și cum a sciutŭ sĕ învingă greutățile nu neînsemnate, ce s'au născutŭ pentru guvernŭ prin reacțiunea celorŭ ce se petrecŭ în Ungaria asupra opiniunei publice de aici.

—Mai departe ḑice, ca și pressa amică guvernului și-a înțelesŭ problema corectŭ și ar puté sĕ servéscă ca esemplu pressei unguresci, care nu lasă sĕ trécă nici unŭ prilegiu de-a ridica totŭ felulŭ de suspițiuni, cum este cea lățită de Moldován Gergely, că guvernulŭ românŭ ar subvenționa „Liga“ cu sute de mii de lei. Décă ar cunósce numai câtŭ de puținŭ împrejurările, respectivii s'ar convinge de netemeinicia învinuirilorŭ lorŭ. „Dér o anumită ḑiaristică nu se sfiesce când e vorba sĕ apere o posițiune nu tocmai sigură. *Audacter calumniare semper aliquid haeret.* Numai câtŭ nimeni nu se póte mira, décă atunci în foile, cari n'au sĕ ia nici o considerațiune, rĕsună unŭ ecou, care nu le este plăcutŭ celorŭ ce strigă“.

In interesulŭ generalŭ n'ar fi sĕ se dea acestorŭ polemii o importanță prea mare, deși nu trebue sĕ fiă de altă parte de totŭ ignorate. Altfelŭ stă însĕ lucrulŭ décă într'o astfelŭ de luptă pășescŭ elemente, cari arŭ trebui sĕ se țină departe